

Abstrakt

Židovská tematika a jej rôzne aspekty sú v slovenskej literatúre málo spracované. Cieľom diplomovej práce bol poukázať na dôležitosť tejto tematiky. Naším hlavným vodidlom pri jednotlivých interpretáciách bol pracovný pojem identity, ktorý je zároveň aj relevantným aspektom pri prezentovaní širších súvislostí. Identita je totiž javom, ktorý sa dá najlepšie uchopiť v konfliktných situáciách opozícií „my“ verzus „oni“, keď sa význam a obsah pojmu (kto a čo som ja, kto a čo si ty) sa premieta najzreteľnejším spôsobom. Slovensko-židovské vzťahy sú reprezentatívnym príkladom takejto binárnej opozície. Východiskom našej práce bola hypotéza, že zobrazovacie tendencie ohľadom židovskej tematiky môžu súvisieť s neliterárnym kontextom prejavujúcim sa v reprezentačnej praxi slovenskej literatúry. V stredobode nášho účelového bádania bolo skúmanie konštrukcií židovských identít prejavujúcich sa v rôznych interpretačných a kompozičných rovinách diel slovenskej krásnej literatúry, pričom diela nežidovských autorov sme považovali za heterointerpretáciu a diela židovských autorov za autointerpretáciu toho istého javu, čiže židovskej identity. Pomocou pojmu tradícia sme zohľadnili aj diachrónny aspekt skúmaného javu. V práci boli konfrontované dve patričné definície: Gadamerovská stála a apriórna tradícia, ktorá je skôr pozitívnym konštruktom a postkolonialistické ponímanie, ktoré poukazuje na zvrátenú tvár javu, na jeho negatívnu funkciu, ktorej cieľom môže byť prezentácia a konzervácia represie a moci. Zrážkou týchto dvoch definícií sme sformovali našu kľúčovú otázku: aká je reprezentačná tradícia slovenskej literatúry ohľadom židovskej tematiky? Existuje nejaká stála tradícia alebo v spleťtosti mocensko-túžobných vzťahov vznikali meniace sa tradície-tendencie? Na túto otázku sme dávali odpoveď v troch interpretačných častiach. V prvej časti sme s pomocou operatívneho pojmu stereotyp pojednávajúc o šiestich zobrazovacích aspektoch slovenskej literatúry načrtli obraz Žida v slovenskej literatúre. Poukázali sme na to, že v obraze židovského krčmára sa reflektovalo sociálne postavenie Židovstva (neroľnícke postavenie, nepravá vyššia vrstva), potom také celoeurópsky rozšírené motívy ako nekresťanský pôvod a úžerníctvo, ale taktiež sme identifikovali aj špeciálne slovenský prvok, motív odnárodenia. Tieto motívy sa dožívali svojho vyvrcholenia v antisemitských zobrazovacích tendenciách slovenského realizmu. V nadväznosti na tento fakt sme uviedli aj dve socialistickou cenzúrou upravené diela. V súvislosti s

problematikou alkoholizmu sme sa zaoberali s literatúrou s výchovnými tendenciami, v ktorej Židia vystupovali ako vinníci. V stereotyp Žida prefikanca sme rozpoznali takú frekventovanú postavičku, ktorá je v románe *Reštavrácia* vykreslená ako kontratypická postava, ktorá poslúži dobrej veci. Ozajsné kontratypy sme prezentovali v súvislosti s poviedkami *Martina Kukučina* a *Boženy Slančíkovej-Timravy*. Spisovatelia realizmu obracali svoju pozornosť k obyčajnému človeku a všedným témam. Hlavným protagonistom ich poviedok sa stáva aj postava Žida. Na základe zosumarizovaných konzekvencií interpretácií sme došli k tvrdeniu, že heterointerpretačná prax slovenskej literatúry – až do obdobia holokaustu – odráža veľkú mieru negatívnej stereotypizácie. Významotvorná sila holokaustu sa v slovenskej literatúre preukázala ako zmena literárnych tendencií. Zaužívané negatívne stereotypy vystriedala istá tematická fixovanosť a jednostrannosť: stredobodom literárneho záujmu sa stal holokaust. V práci sme sa preto silno priklonili k tvrdeniu, že v slovenskej literatúre ohľadom židovskej tematiky neexistuje kontinuálna a všeobecne platná, normatívna tradícia, prvotné motívy a významy sa neustálili a nepredstavujú predpoklad porozumenia. V našej práci sme vyložili texty dvoch spisovateľov so židovským pôvodom. V zbierke *Leopolda Laholu Posledná vec* sa tragická autentická skutočnosť prepisuje do esteticky veľmi hodnotného svojského jazyka, ktorá pre súdobú (socialistickú) literárnu kritiku nebola prijateľná. Rozborom ikonického románu *Gejzu Vámoša Odlomenú haluz* sme sa snažili poukázať na to, že spisovateľov ideál zlatého veku je kultúrnym hybridom, ideologickým konceptom, v ktorom sa odrážajú asimilačné perspektívy prvej Československej republiky. Židovská otázka vo Vámošovom diele sa javí byť následkom určitej kamufláže, koloniálnej mimikry, pretože sa v spisovateľovom ideologizme groteskne odzrkadľuje „kolonizátorova podobizeň“, k výstavbe čoho Vámoš používal stereotyp, negáciu náboženskej identity pomocou kresťanskej logiky, a konštrukty pseudoidentít.